

УДК 369.032

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-13>**Бородіна О. М.**кандидат економічних наук, доцент,
Київський університет ринкових відносин**Уваровський Р. Д.**аспірант,
Київський університет ринкових відносин**Borodina Olena, Uvarovskiy Ruslan**

Kiev University of Market Relations

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано сутність поняття «інновація» відповідно до трактування Й.А. Шумпетера. Розглянуто види інноваційних процесів, що реалізують підприємства відповідно до характеру їхнього впливу на сфери діяльності підприємств. Проаналізовано динаміку інноваційної діяльності вітчизняними підприємствами та визначено проблеми інноваційної активності за останні п'ять років. Підкреслено доцільність здійснення інноваційної діяльності підприємств. Удосконалено зміст поняття «інновація цінності» як результат інноваційних процесів, що реалізуються на підприємстві. Інновація цінності передбачає, що підприємства мають інтегрувати свою операційну систему на забезпечення товарної цінності для покупців, а отже, і для себе самих. Розглянуто базові цінності інноваційного ринкового світогляду та їхню роль у розвитку підприємства. Обґрунтовано важливість розроблення та реалізації стратегії підприємства щодо інноваційного розвитку.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційні процеси, інновація цінності, економічний ефект, соціальна відповідальність.

ROLE OF INNOVATION PROCESSES ON ACTIVITY OF MODERN ENTERPRISE

In modern conditions, the innovative development of enterprises puts them more complex tasks, which are aimed at increasing their competitiveness in the target markets; ensuring the required quantity and quality of products for the needs of consumers; social responsibility to consumers. The article analyzes the essence of the concept of "innovation" in accordance with the interpretation of Ya. Schumpeter, who first introduced it. According to research by a well-known scientist, innovation is a source of enterprise development, improvement of its internal processes, attraction of new resources and production factors for the creation of new products, technologies, management methods, marketing tools and more. The innovative process implemented at the enterprise is defined as a set of scientific and technological, technological and organizational changes that occur in the process of innovation implementation; the process of successive transformation of an idea into a product, which passes through the stages of fundamental, applied research, design development, marketing, production, finally, marketing – the process of commercialization of technologies. The types of innovative processes technical, organizational, economic, social, legal, which are realized at the enterprise according to the nature of their influence on the spheres of activity of the enterprises are considered. The dynamics of innovation activity by domestic enterprises is analyzed and problems of innovation activity over the last five years are identified. The expediency of carrying out innovative activity of the enterprises is emphasized. The content of the concept of value innovation as a result of innovative processes implemented at the enterprise has been improved. Value Innovation implies that businesses need to integrate their operating system to provide value for customers, and therefore for themselves. The basic values of innovative market outlook and their role in enterprise development are considered. It is emphasized on the importance of the top management of the enterprise to introduce elements of innovative culture in the enterprise, as formation of the system of values of knowledge, skills, skills and norms of behavior as individual managers and employees of the enterprise, aimed at adequate attitude to innovations. The importance of development and implementation of the enterprise strategy for innovative development is substantiated.

Keywords: innovative activity, innovative processes, value innovation, economic effect, social responsibility.

JEL classification: O31, O21.

Постановка проблеми. Сьогодні для забезпечення ефективного, конкурентоспроможного та перспективного функціонування підприємства дуже велике значення має активізація інноваційних процесів. Маючи орієнтир на інноваційний розвиток, підприємства ставлять перед собою нові, більш складні завдання, важливість яких пов'язана з підвищенням конкурентоспроможності на цільових ринках; забезпеченням необхідної кількості та якості продукції для потреб споживачів; соціальної відповідальності перед споживачами, яка включає в себе відповідальність перед кожним громадянином та насамперед перед держа-

вою. Тому всі, не тільки новостворені підприємства, а й ті підприємства, що мають достатній досвід роботи, повинні посилювати свою увагу до розвитку інновацій у своїй діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням категорій «інновація», «інноваційний розвиток», «інноваційний процес» займалися вітчизняні та зарубіжні вчені в різні періоди: І. Бланк [1], А. Гальчинський [4], Н. Краснокутська [6], Й. Шумпетер [9] та ін. Аналіз проведених досліджень виявив значну увагу вчених до питання створення, оцінки, впровадження та реалізації нововведень, їх розповсюдження, а також

сутності інноваційної діяльності підприємства. Проте сьогодні деякі питання теоретичного та практичного характеру, що стосуються саме ролі інноваційної діяльності в перспективному розвитку підприємства, потребують подальшого вивчення та аналізу.

Мета статті полягає в аналізі ролі інноваційних процесів на розвиток підприємства та впливу інновацій на конкурентоспроможність підприємства.

Виклад основного матеріалу. Усю сукупність процесів (явищ), що відбуваються на підприємствах різних галузей господарства, умовно поділяють на дві групи: традиційні та інноваційні. У загальному розумінні інноваційні процеси, що мають місце в будь-якій складній виробничо-господарській системі, є сукупністю прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі.

Інноваційний розвиток – визначальний чинник ефективності діяльності підприємства, який характеризується перенесенням акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними та управлінськими рішеннями [2, с. 113].

У загальному визначенні інновацією є нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду. Інновація виступає кінцевим результатом інноваційної діяльності, тобто діяльності, пов'язаної з трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи поліпшений продукт, уведений на ринок, у новий чи покращений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг [1, с. 128].

Термін «інновація» з'явився у 1912 р. Першим дав визначення цьому поняттю Й.А. Шумпетер [9, с. 28]. Він визначає поняття інновації «як нової науково-організаційної комбінації використання виробничих факторів, яка мотивована підприємницьким духом». А це означає, що інноваціями, на його думку, можуть бути нові продукти, нові технології, нова організація промислового виробництва та управління ним, а також відкриття нових ринків. Саме вони є джерелом розвитку підприємства, вдосконалення його внутрішніх процесів, залучення нових ресурсів і виробничих чинників.

Результатом інноваційних процесів є інноваційні зміни, а запровадження їх у господарську практику визнається як нововведення. Інноваційні процеси започатковуються певними галузями науки, а завершуються у сфері виробництва, сприяючи прогресивним змінам останнього. Первісними імпульсами запро-

вадження нововведень на підприємствах служать не тільки суспільні потреби та результати фундаментальних наукових досліджень, а й використання зарубіжного прогресивного досвіду в галузі технології та організації виробництва, сучасних форм господарювання. За своїм характером інноваційні процеси, інновації й нововведення поділяються так [6, с. 89]:

– технічні нововведення проявляються у вигляді нових продуктів (виробів), технологій їх виготовлення, засобів виробництва (машин, устаткування, енергії, конструкційних матеріалів);

– організаційні нововведення охоплюють нові методи й форми організації всіх видів діяльності підприємств та інших ланок суспільного виробництва (організаційні структури управління сферами науки та виробництва, форми організації різних типів виробництва й колективної праці тощо);

– економічні – методи господарського управління наукою та виробництвом через реалізацію функцій прогнозування і планування, фінансування, ціноутворення, мотивації та оплати праці, оцінювання результатів діяльності;

– соціальні – різні форми активізації людського чинника (професійна підготовка й підвищення кваліфікації персоналу, передовсім керівного складу всіх рівнів; стимулювання творчої діяльності; поліпшення умов і постійне підтримання високого рівня безпеки праці; охорона здоров'я людини та охорона довкілля; створення комфортних умов життя тощо);

– юридичні – нові й змінені закони та різноманітні нормативно-правові документи, що визначають і регулюють усі види діяльності підприємств та організацій.

Інноваційні процеси, з одного боку, орієнтуються на повне задоволення попиту споживачів, а з іншого – на отримання бажаного позитивного економічного ефекту.

У 2019 р. інноваційна діяльність вітчизняних підприємств відзначалася нестабільним характером. Це зумовлено тим, що в Україні інноваційна інфраструктура ще недостатньо розвинена, не охоплює всі ланки інноваційного процесу і не має системного підходу до забезпечення відповідними послугами у сфері інноваційної діяльності.

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується низьким рівнем використання наукових знань, край повільним нарощуванням інноваційного виробництва (табл. 1). Україна належить до восьми держав світу, що мають необхідний науково-технічний потенціал для створення сучасних моделей авіаційної техніки, суднобудівної техніки, а вітчизняна продукція машинобудування займає одне з провідних місць у Європі, але за загальним рівнем інноваційної активності країна значно відстає від країн ЄС. Причи-

Таблиця 1

Витрати на інноваційну діяльність в Україні, млн грн [7]

Рік	Дослідження і розробки	Придбання нових технологій	Придбання машин, обладнання, програмного забезпечення	Інші витрати	Загальна сума витрат
2015	1621,2	87,2	5054,7	1855,5	8618,4
2016	1726,7	47,3	10432,2	2440,2	14646,4
2017	1654,3	65,3	8051,5	2185,5	11956,6
2018	1621,2	44,1	5546,9	2290,9	9503,1
2019	1598,2	42,8	5115,8	778,8	7536,6

ною цього є комплекс проблем різного характеру, який склався історично і посилюється чинниками політичної нестабільності.

Із даних таблиці стає зрозумілим, що за останні п'ять років відбувається спад інноваційної активності держави. Якщо порівняти 2016 та 2019 рр., видно, що загальна сума витрат зменшилася практично в два рази. Це зменшення відбулося за рахунок скорочення статей витрат, це і витрати на придбання нових технологій, витрати на придбання машин та обладнання.

Для того щоб зрозуміти причини такого становища, розглянемо статистичні дані України за період 2015–2019 рр. (табл. 2).

Аналізуючи дані, наведені в табл. 1, ми бачимо, що найбільша сума коштів на інноваційну діяльність надійшла у 2018 р. і становить вона лише 0,015% від рівня ВВП, а найменша – у 2019 р., що становить 0,001% ВВП [7]. Це пов'язано із цілою низкою чинників: браком коштів, недосконалою інноваційною інфраструктурою України, кризовим явищами у фінансовій сфері, неефективністю і непрозорістю розподілу коштів на виконання проєктів.

Треба зазначити, що інновація не обов'язково повинна бути технічною чи матеріальною. Нею може бути й нова цінність продукту для споживача, яка відповідає його потребам та інтересам. Неодмінними властивостями інновації повинні бути новизна, виробнича доцільність, раціональність (економічна обґрунтованість) і обов'язково – відповідність запитам споживача. Особливість поняття «інновація цінності» полягає у тому, що воно відображає однаковий акцент на обох складниках, як на цінності, так і на інновації. Цінність без інновації, як правило, зводиться до створення додаткової цінності по зростаючій тенденції, наприклад коли продукт підвищує свою якість, але це не дає змоги виробнику виділитися з-поміж конкурентів, або коли інновації стосуються нових технологій. Тому важливо відрізнити технологічну інновацію від інновації цінності як «ринкового першопрохідництва». Інновація цінності – це результат нового способу мислення та втілення стратегії, що призводить до створення нового продукту, який отримує нову ринкову нішу і виходить із простору конкуренції.

Особливістю даної стратегії є можливість одночасно забезпечити підвищення цінності і зниження витрат. Саме так досягається стрибок цінності продукту як для компанії, так і для покупців. Цінність для покупців заснована на корисності й ціні продукту (послуги), пропонувані компанією, ціна для компанії генерується із ціни і структури витрат. Інновація цінності потребує координації діяльності компанії у сфері корисності, ціни і витрат [5, с. 115]. Такий системний підхід робить створення нових ринкових ніш стійкою

стратегією. Інновація цінності вимагає, щоб компанії інтегрували всю систему підприємства на здійснення стрибка цінності для покупців і для себе самих. Без такого інтегрального підходу дана стратегія втрачає свою суть.

В умовах ринкової економіки конкуренція та загроза банкрутства спонукають удосконалювати виробництво, підвищувати якість продукції, знижуючи її собівартість. Рушійною силою зростання конкурентоздатності підприємства є також упровадження інновацій. Саме на їх основі розробляються сучасні технології, нові підходи до організації виробництва, управління якістю продукції, які зумовлюють успіх та ефективність діяльності підприємства. Конкуренція лише створює ситуацію необхідності пошуку конкурентних переваг фірми і конкурентоспроможності товару, тобто лише спонукає вдосконалювати весь процес – від виробництва до збуту і споживання. А самі конкурентні переваги забезпечує реалізація підприємством інновацій [3, с. 126].

Проблема відсутності інноваційного перевороту в Україні в тому, що, по-перше, інноваційна діяльність переважно здійснюється за рахунок власних коштів, хоча з кожним роком ця сума зменшується. Іноземні інвестори майже зовсім втратили інтерес до України [4, с. 180]. Необхідно відзначити й інший аспект цього питання – відсутність стимулів у самих підприємців. В Україні взагалі відсутній налагоджений, стандартизований механізм оцінки інтелектуальної власності. Майже 100% підприємців України абсолютно не зацікавлені у довгострокових проєктах. Через те, що в Україні має місце великий ризик неповернення коштів, вони вкладають гроші лише в ті винаходи, які окупаються за короткий період (до трьох-п'яти років). Сучасні компанії ведуть свою діяльність у надзвичайно складний час. Зниження попиту на продукцію, високий рівень конкуренції, позики під високі процентні ставки – усе це зобов'язує кожне підприємство використовувати методи різного характеру для закріплення своїх позицій на ринку України. Але про впровадження інноваційних технологій у роботу свого підприємства керівники компаній задумуються в останню чергу, вони намагаються врятувати свої прибутки методом зменшення непрямих витрат.

Висновки. Інноваційні процеси впливають на розвиток економіки, а високий рівень розвинутої економіки сприяє швидкому й ефективному впровадженню у виробництво інноваційних процесів. Уведення нових корпоративних правил управління, недостатня увага з боку керівників інноваційному розвитку підприємств, економія за рахунок непрямих витрат не дають змоги розвиватися інноваціям і негативно впливають на стабільність українських компаній у цілому.

Таблиця 2

Питома вага витрат державного бюджету на інноваційну діяльність у структурі ВВП України [7]

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
ВВП, млн грн	913345	1082569	1216600	1311238	1351876
Загальна сума витрат на інноваційну діяльність, млн грн	127	87	149,2	224,3	24,7
Питома вага витрат державного бюджету на інноваційну діяльність у структурі ВВП України	0,014	0,008	0,011	0,015	0,001

У статті проаналізовано визначення поняття «інновації» та «інноваційний процес» та запропоновано нове трактування поняття інновації – «інновація цінності». Виявлено, що проблема впровадження інновації не тільки в недостатньому фінансуванні державою, не тільки у відсутності іноземних інвесторів, а ще й у самому менеджменті підприємств. Не бажання щось змінювати та посередній погляд на ведення бізнесу керівни-

ків також відіграють визначальну роль у питанні впровадження інноваційних технологій на підприємствах [8, с. 134]. Першим кроком для переходу підприємства до інноваційних технологій є виключення людського фактора у цьому питанні. Другий, не менш важливий крок – це підбір професійного персоналу, який разом зі своїм керівництвом буде готовим до впровадження інноваційних технологій у діяльність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту. Київ : Ельга-Н, Ніка-центр, 2001. Т. 2. 512 с.
2. Водачек Л., Водачкова О. Стратегія управління інноваціями на підприємстві. Москва : Економіка, 1989. 325 с.
3. Волосковець Н.Ю. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств як основа інноваційного розвитку сучасної економіки. *Наукові праці Київського національного торговельно-економічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2010. Вип. 17. С. 125–131.
4. Гальчинський А. Політична неоекономіка. Київ : Либідь, 2013. 472 с.
5. Кім Ч., Моборн Р. Стратегія блакитного океану. Як знайти або створити ринок, вільний від інших гравців. Москва : Манн, Іванов і Фербер, 2017. 336 с.
6. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 504 с.
7. Наука та інноваційна діяльність. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.03.2020).
8. Шипуліна Ю.С. Інноваційна культура організації: сутність, структура, підходи до оцінки. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2010. № 2. С. 132–138.
9. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку. Москва : Директ-Медіа, 2007. 400 с.

References:

1. Blank I.A. (2001) *Osnovi investiciunogo menedgmentu* [Fundamentals of Investment Management]. Kyiv: Elga-N, Nika-Center. (in Ukrainian)
2. Vodachek L., Vodachkova O. (1989) *Stratehia upravlinna innovaciamy na pidpritmstvy* [Strategy of innovation management at the enterprise]. Moscow: Economica. (in Russian)
3. Voloskovets N. (2010) *Korporativna socialna vidpovidalnost pidpriemstv yak osnova innovacijnogo rosvitku sushasnoyi ekonomicy* [Corporate social responsibility of enterprises as a basis for innovative development of modern economy]. Scientific papers of the Kyiv National University of Trade and Economics. Economic Sciences Series. 17. pp. 125-131.
4. Galchinsky A. (2013) *Politychna neoeconomica* [Political neo-economy]. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian)
5. Chan Kim; Rene Moeborn. (2017) *Strategia blakitnoho oceanu. Yak sanity abo stvority rynok, vilniy vid inshyh hravciiv* [Blue ocean strategy. How to find or create a market that is free from other players]. Moscow: Mann, Ivanov, and Ferber. (in Russian)
6. Krasnokutskaya N. (2003) *Innovacijniy menedgment: navchalniy posibnyk* [Innovation management: a textbook]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
7. Dergavna slugba Ukrainy. *Nauka ta innovacijnaya dialnist* [Science and innovation]. Available at: (<http://www.ukrstat.gov.ua>) (accessed 03.18.2020).
8. Shipulin Y. (2010) *Innovacijnaya cultura organizaciy: sutnist, struktura, pidhodi do ocinky* [Innovative culture of the organization: essence, structure, approaches to evaluation]. Scientific journal "Marketing and Management of Innovation". no. 2. pp. 132-138.
9. Schumpeter J. A. (2007) *Teoria ekonomichnogo rosvitku* [The theory of economic development]. Moscow: Direct Media. (in Russian)